

Către cititorii noștri

Aproape la fiecare nouă apariție ne mărturisim durerea la pierderea unui prieten drag și prețios colaborator. Ne despărțim acum de admirabilul om de teatru și cunoscător de frumos Georges Banu. Vom ajunge aidoma corabiei lui Tezeu, căreia i se schimbau rând pe rând scândurile putrezite, ajungând să fie alcătuită doar din piese noi, dar rămânând ea însăși. Nu am vrut să publicăm necrologuri, ci să aducem ofrande. Victor Ivanovici îi aduce lui Georges Banu un dar postum, printr-o interpretare inspirată a unui poem de Giorgios Seferis. Cum acesta are un element teatral, i s-a părut potrivit „să mijlocească trecerea lui de la un George la altul: de la Giorgos, poetul, la Georges, omul de teatru”. Dominique Dolmieu i-a fost un discipol care-și amintește cu grațitudine deschiderea maestrului față de temele insolite de cercetare pe care i le-a propus spre aprobare. În ce mă privește, evoc cele trei pasiuni ale lui Georges Banu: teatrul, arta plastică și literatura. „Teatrul i-a fost ca o nevastă care oferă momente de exultare, dar și altele, de exasperare. De aceea a și ținut o conferință intitulată *De ce plecăm de la teatru*. Artă plastică i-a fost o amantă constantă, al cărei rol principal era să-i ofere inspirație. Literatura i-a fost prietena de suflet, alături de care și-a găsit liniștea și seninătatea.” Grupajul omagial este ilustrat cu lucrările artistei plastice Miruna Budișteanu, inspirate, și ele, de opera și personalitatea lui Georges Banu.

Am urmărit cu atenție evenimentele legate de asumarea de către Timișoara a rolului de capitală europeană a culturii. Prestigiul orașului a fost de mult câștigat. Aici au apărut în timpul scurtei liberalizări din anii 1960 grupuri de artiști de avangardă ca *Sigma*, formații muzicale legendare ca *Phoenix*. Arhitectul Ioan Andreescu afirmă cu dreptate că proiectul cultural de capitală europeană trebuie să fie însoțit de un proiect urbanistic de anvergură. El arată cum s-a realizat această corelație în alte orașe care au fost, pe rând, capitale culturale europene. În cazul Timișoarei, efervescența culturală nu a fost însoțită de o reconfigurare spațială pe măsură. Daniela Șilindean prezintă oferta culturală teatrală a Timișoarei, insistând asupra personalităților artistice invitate. Profit de posibilitatea de a completa demersul autoarei, scoțând în evidență un proiect teatral ambițios al Teatrului Național: spectacolul *Hamlet* al regizoarei Ada Lupu Hausvater. Cu riscul de a șoca publicul cu gusturi așezate, ea a pus în ritm de rap un text rescris după Shakespeare de Ștefan Peca. Este adevărat că spectacolul datează din 2016, dar el încă se joacă și propune cu îndrăzneală un alt Hamlet, unul perceput și îndrăgit de generația Z. Mimo Obradov ne introduce în lumea muzicală a Timișoarei, oraș în care muzica nouă a intrat prioritar prin filieră sărbă și care și-a dezvoltat în timp propriul său *sound*. Nu poate fi imaginată o capitală europeană fără aura ei sonoră, iar aceea pe care și-o formase Londra în anii 1960, pe vremea lui Beatles și Rolling Stones, te face încă să visezi. Timișoara susține din punct de vedere muzical orice comparație, iar ritmurile care însoțesc festivalul ne amintesc că „tot ce poate fi mai frumos este să speri că poți schimba realitatea sumbră într-o lume mai bună, cu un cântec”. Timișoara este în prezent locul unde se pot vedea expoziții importante ale operelor lui Victor Brauner, Paul Neagu, Adrian Ghenie și mai urmează altele. A merge acum la Timișoara presupune aproape același efort ca a merge la Paris, dar și satisfacțiile sunt pe măsură. Articolul Dianei Marincu despre ce se poate vedea în sălile expozițiilor ne ispitește să luăm de îndată trenul, dacă nu avionul.

In vazia Rusiei în Ucraina ne-a stârnit tuturor curiozitatea privind istoria și identitatea culturală a acestei țări. Istoricul Gheorghe Gorun ne dă o imagine clară asupra dezvoltării istorice a țării și ne promite, pentru numărul viitor, o cercetare asupra relațiilor româno-ucrainene de-a lungul timpului. Avem astfel prilejul să ne îmbogățim cunoștințele, trecând dincolo de romanul istoric sau de letopisețul lui Miron Costin. De asemenea, războiul ne-a făcut să reconsiderăm și relația noastră cu cultura rusă. Repulsia față de tot ce este rusesc s-a extins, uneori, și asupra culturii ruse tradiționale. Situația se aseamănă cu aceea din perioada nazismului. Se considera, oarecum simplist, că există o intelectualitate germană „bună”, cea formată din emigranții, și una „rea”, care a rămas acasă. Thomas Mann a contestat o astfel de viziune, arătând că rădăcinile nazismului se găsesc chiar în nucleul dur al culturii germane, de la Luther, trecând prin romantici și ajungând la compozitorii atonali. L-am provocat pe scriitorul britanic de origine rusă Zinovy Zinik la un dialog pe această temă și rezultatul este, cred eu, interesant. Între multe alte gânduri nuanțate, Zinik afirmă că „șovinismul rusesc este intrinsec literaturii ruse în ansamblul ei. Nu este doar intrinsec, dar și endemic. Mă gândesc la șovinismul rus al lui Dostoievski (afirmarea agresivă a superiorității spirituale; o formă perversă de patriotism; paranoia naționalistă etc.), care provine din complexul de inferioritate față de Europa, o Europă fictivă, inventată odată cu imaginea fantasmatică a Rusiei”. Zinovy Zinik a scris special pentru revista noastră și un excelent eseu despre Gogol, pe care-l publicăm în premieră. Scriitoarea britanică Lesley Chamberlain, și ea o veche prietenă a revistei, a acceptat să ne dea spre publicare un fragment din romanul său inedit, *Drumul spre Mojaisk*. Este impresionant să aflî că în Uniunea Sovietică din anii 1970 existau mișcări ale militanților pentru drepturile omului. Rusia se trezește odată cu Soljenițin, nu-l așteaptă pe Gorbaciov.

Fiind la Paris în iarna lui 2022, am vrut să le arăt interlocutorilor francezi cât de bine eram la curent cu premiile lor literare. La rândul lor, mi-au vorbit despre filmele românești de care erau deosebit de interesați. *Malmkrog* al lui Cristi Puiu și *Undeva în Paillula* al lui Silviu Purcărete se bucură acolo de un real succes de critică și de stimă printre cunoscători. De aceea, am inclus o secțiune despre filmul românesc, în care figurează perspectiva franceză a lui Louis Andrieu, alături de excelentul eseu al lui Mircea Deaca, de la care aflăm ce face ca un film să fie „bun”. Le-am asociat și alte exegeze care iau filmul în serios, ca o formă de artă.

Avem privilegiul unei contribuții scrise special pentru revista noastră de Alain Margaron, cunoscător de artă, care deține galeria care-i poartă numele, aflată în inima cartierului Marais din Paris. Spre deosebire de negustorii de artă obișnuiți, Alain Margaron nu expune în regim de consignație, ci deține în proprietate toate lucrările pe care le prezintă în galeria sa. Este dedicat artiștilor în care crede, l-a susținut pe Aurel Cojan, despre care spune că îi accepta orice toană, grație talentului și faptului că era „un anarhist”. Copertele revistei sunt datorate marelui artist Ion Stendl, despre care Magda Predescu a scris un studiu aprofundat. Pavel Țușară ne poartă prin expoziția unei mari artiste, Paula Ribariu, care ne oferă un semn către o cale care merită să fie urmată. Chiar dacă Bucureștii nu este o capitală culturală europeană, el ne oferă ocazii să ne bucurăm, să reflectăm, să ne îmbunăm. (**Adrian Mihalache**)

SUMAR Nr. 116-117

ADIEU L'AMI. IN MEMORIAM GEORGES BANU
Adrian Mihalache – Moartea unui *connoisseur*.....3
Dominique Dolmieu – Cu inima deschisă.....5
Victor Ivanovici – Un vis teatral pentru Georges Banu.....6

RETROSPECTIVE
Dan Ciachir – O punte putredă II (Scene din anii 1945-1947).....10
Philippe Videlier – Cum a dispărut Klement.....19
Tim Parks – Veți avea parte de foame, sete și marșuri forțate!.....37

TRASEE IN GÂNDIREA CONTEMPORANĂ
Corey Robin – Empatia și economia.....41
Rodica Binder – Eroism și post-eroism sau unde ne sunt eroii?.....47
Pascal Lardellier – Meritul riturilor.....53
Jean-Claude Soulagés – De la paleo la neo-cetățeanul mediatic.....54
Carmen Firan – Vin roboții!.....57

FOCUS TIMIȘOARA
Robert Șerban – Domnișoara Timișoara.....59
Daniela Șilindean – Privire prin vizor: Artele spectacolului în Timișoara – Capitală Europeană a Culturii.....59
Mimo Obradov – Muzica – liant între oameni și vremuri.....62
Ioan Andreescu – Capitala Europeană a Culturii. Mod de folosire.....65
Diana Marincu – Un an bun – câteva reflecții despre rolul artelor vizuale pe scena culturală timișoreană.....68

SUB NORII ISTORIEI
Ada Wordsworth – Lecții de ucraineană la gară.....71
Gheorghe Gorun – Kievenii, ruteni, cazaci, ucraineni....75
Lesley Chamberlain – Drumul spre Mojaisk.....83

IDEI LITERARE
Adrian Mihalache în dialog cu **Zinovy Zinik** – Despre Rusia, scriitorii și cultura ei.....92
Zinovy Zinik – Gogol: un ucrainean travestit.....96
El País în dialog cu **Salman Rushdie** – „Aș prefera să nu trăiesc sub amenințare, dar nu aș schimba nimic din ceea ce am scris”.....101

CINEMA
Martin Scorsese – Maestrul. Federico Fellini și magia pierdută a cinematografeiei.....103
Mircea Deaca – Ce este un film bun?.....108
John Lahr – Chipul împietrit.....111
Alexander Garcia Düttmann – Impenetrabilitate și sfârșitul artei.....116
Alex Ross – Un critic în libertate. Făuritorul de icoane...122
Louis Andrieu – Politică implicită a filmelor românești.....127
Irina Trocan – *Între revoluții* – Poezie revoluționară bricolată din arhive.....128

ARTE
Alain Margaron – „Petrec mult timp în fața operelor mele de artă”.....131
Magda Predescu – Montajul de tip carte-obiect în opera artistului Ion Stendl.....133
Pavel Țușară – Paula Ribariu – Locul, memoria și visul.....137
Anahid Nersessian – Zâna pădurii.....139

BIBLIOTECA „LETTRE INTERNATIONALE”
Aurélien Bellanger – Secolul douăzeci.....142
Brigitte Giraud – Viața la viteză maximă.....147
Gabriel Burlacu – După-amiază de weekend.....151
Radu Aldulescu – Vertijuri, goluri de memorie.....156
Ludmila Ulițkaia – Oamenii țarului nostru.....159
Gheorghii Gospodinov – Refugiul timpului.....163
Konstantinos Moussás – Verdict.....167
Mircea Dan Duță – Deschide conversația în Messenger.....169

<p style="text-align:center">LETTRE INTERNATIONALE Ediția română apare sub auspiciile INSTITUTULUI CULTURAL ROMÂN Președinte: Liviu Sebastian Jicman Aleea Alexandru nr. 38 011824 București, România Tel.: (+40) 0317 10 06 34 Fax: (+40) 0317 10 06 07 e-mail: lettre.internationale@icr.ro</p>

AUTORI

IVANOVICI Victor – scriitor și traducător; profesor la Universitatea Thessaloniki; membru fondator și vicepreședinte al Societății Hispaniștilor Greci; Ordinul Meritul Civil, gradul „Encomienda” al Statului Spaniol; Premiul Internațional „Sial” pentru eseu, 2008

LAHR John – critic de teatru și scriitor american

LARDELLIER Pascal – sociolog francez; profesor la Universitatea din Burgundia

MARGARON Alain – galerist și critic de artă francez

MARINCU Diana – curator și critic de artă, director artistic al Fundației *Art Encounters* din Timișoara

MIHALACHE Adrian – scriitor și critic de teatru; profesor universitar

MOUSSÁS Konstantinos – scriitor grec
NERSESIAN Anahid – scriitor și critic literar american

OBRADOV Mimo – critic muzical și publicist

PARKS Tim – scriitor și traducător britanic; profesor universitar

TRADUCĂTORI

DESPINA JDERU

Secolul douăzeci

Secolul douăzeci

Secolul douăzeci

MARIANA MANGIULEA JATOP

Refugiul timpului

Secolul douăzeci

Secolul douăzeci

Cum a dispărut Klement; Politică implicită

a filmelor românești

Secolul douăzeci

Viața la viteză maximă

LETTRE INTERNATIONALE

Ediția română ● nr. 116-117 / 2023

Editată de Institutul Cultural Român, București, Aleea Alexandru, nr. 38, sector 1 – 011824

Director fondator: **ANTONIN J. LIEHM**

Director fondator al ediției române: **B. ELVIN**

Consiliul redacțional: **IRINA HOREA, ADRIAN MIHALACHE**

Redacția: **DENISA DURAN, ANA NEDELEA**

Transpunere machetă și tehnoredactare: **IONELA STRECHE**

Adresa: Aleea Alexandru nr. 38, sector 1 – 011824, București. Tel.: (+40) 0317 10 06 34, Fax: (+40) 0317 10 06 07

e-mail: lettre.internationale@icr.ro ● website: www.icr.ro ● ISSN – 1220-5998

EDIȚII EUROPENE

La **BERLIN** apare LETTRE INTERNATIONALE. Direcția: Frank Berberich, A.J. Liehm. Redactor: Esther Gallodoro. Adresa: Elisabethhof, Portal 3B, Erkelenzdamn 59/61 D-10999 Berlin. Tel.: 0049/30/30870452, Fax: 0049/30/2833128. E-mail: lettre@lettre.de

La **BUDAPESTA** apare LETTRE INTERNATIONALE-ALAPITVANY LAPJA. Direcția: A.J. Liehm, Eva Karády. Adresa: c/o Európai Kulturális Alapítvány, 1053 Budapest, Egyetem tér 1, Tel./Fax: 00361/2126748. E-mail: lettre@c3.hu

La **MADRID** apare LETRA INTERNACIONAL. Direcția: Salvador Clotas, A.J. Liehm. Director adjunct: Manuel Ortuno Armas. Coordonator: Rosa Pereda. Secretar de redacție: Mercedes García Lenberg. Adresa: Monte Esquinza 30, 20 dcha E – 28010 Madrid. Tel.: 0034/1/3104696, Fax: 0034/1/3194585 Internet: <http://www.arce.es/Letra.html>.

La **ROMA** apare LETTERA INTERNAZIONALE. Direcția: Federico Coen, A.J. Liehm, Vittorio Strada. Redactor-șef: Biancamaria Bruno. Adresa: c/o Lelio Basso Foundation, via della Dogana Vecchia 5, 1-00186 Roma. Tel.: 0039/6/68300644, Fax: 0039/6/6876163, Internet: <http://www.nclick.com/spin/letera>.